

सूचनाको हक सम्बन्धी विधेयक, २०६३

सूचनाको हक सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक

प्रस्तावना: लोकतान्त्रिक राज्य व्यवस्थामा सरकारका काम कारवाही खुला र पारदर्शी बनाई जनताप्रति जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउन, सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको सूचनामा आम नागरिकको पहुँचलाई सहज र सरल बनाउन, राष्ट्र र नागरिकको हितमा प्रतिकूल प्रभाव पार्ने संवेदनशील सूचनाको संरक्षण गर्न र नागरिकको सुसूचित हुने हकलाई संरक्षण र प्रचलन गराउन सूचनाको हक सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था गर्न बाञ्छनीय भएकोले,ले यो ऐन बनाएको छ।

परिच्छेद - १

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस ऐनको नाम “सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६३” रहेको छ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ।

२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

(क) “सार्वजनिक निकाय” भन्नाले देहाय बमोजिमका निकाय सम्भन्धनु पर्छ:-

(१) संविधान अन्तर्गतका निकाय,

(२) ऐनद्वारा स्थापित निकाय,

(३) नेपाल सरकारद्वारा गठित निकाय,

(४) कानूनद्वारा स्थापित सार्वजनिक सेवा प्रदायक सङ्गठित संस्था वा प्रतिष्ठान,

(५) प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएका राजनैतिक दल तथा संगठन,

(६) नेपाल सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व वा नियन्त्रण भएको वा अनुदानमा सञ्चालित वा नेपाल सरकारको अनुदान प्राप्त संगठित संस्था,

(७) नेपाल सरकार वा कानूनद्वारा स्थापित निकायले कुनै सम्भौता गरी गठन गरेको सङ्गठित संस्था,

(८) नेपाल सरकारद्वारा समय समयमा राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकेका अन्य निकाय।

(ख) “सूचना” भन्नाले सार्वजनिक निकायबाट सम्पादन हुने सार्वजनिक महत्वको काम, त्यसको कार्यविधि, निर्णय वा सोसँग सम्बन्धित लिखित वा कुनै किसिमको यन्त्रमा राखिएको सामग्रीको जानकारी सम्भन्धनु पर्छ।

(ग) “सार्वजनिक महत्व” भन्नाले आम नागरिकसँग प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपमा सरोकार राख्ने विषय सम्भन्धनु पर्छ।

- (घ) “लिखत” भन्नाले लिपिवद्ध भएको जुनसुकै किसिमको लिखत सम्झनु पर्छ र सो शब्दले कुनै यन्त्रको माध्यमबाट संकलन गरिएको वा राखिएको वा अभिलेख गरिएको वा मुद्रित वा पुनः प्रस्तुत गर्न सकिने श्रव्य दृश्य सामग्रीलाई समेत जनाउँदछ ।
- (ङ) “सूचनाको हक” भन्नाले यस ऐन बमोजिम सार्वजनिक निकायमा रहेका सार्वजनिक महत्वको लिखत वा काम कारवाहीको अध्ययन वा अवलोकन गर्ने वा माग गर्ने वा लिखतको प्रमाणित प्रतिलिपि प्राप्त गर्ने तथा कुनै पनि यन्त्र वा माध्यमबाट त्यस्तो सूचना प्राप्त गर्ने अधिकार सम्झनु पर्छ ।
- (च) “कार्यकारी प्रमुख” भन्नाले सार्वजनिक निकायको प्रमुख सम्झनु पर्छ ।
- (छ) “आयोग” भन्नाले दफा ११ बमोजिम गठन भएको राष्ट्रिय सूचना आयोग सम्झनु पर्छ ।
- (ज) “सूचना अधिकृत” भन्नाले दफा ७ बमोजिम सूचना दिनको लागि तोकेको व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
- (झ) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद- २ सूचना प्रवाह सम्बन्धी व्यवस्था

३. सूचनाको हक सम्बन्धी सिद्धान्तको अवलम्बन र पालना : सार्वजनिक निकायले सूचनाको हकको

संरक्षणका लागि देहायका सिद्धान्तको अवलम्बन र पालना गर्नु पर्नेछः-

- (क) आम नागरिक समक्ष अधिकतम सूचना प्रवाह गर्ने,
- (ख) सूचना वर्गीकरण र अद्यावधिक गरी नियमित रूपमा सार्वजनिक गर्ने,
- (ग) सूचनामा नागरिकको सहज र सरल पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- (घ) खुला र पारदर्शी संस्कृतिको अवलम्बन गरी लोकतान्त्रिक पद्धतिलाई संस्थागत गर्ने ।

४. सार्वजनिक महत्वको सूचनामा नागरिकको पहुँच हुने: (१) प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई सार्वजनिक

महत्वको विषयमा सूचनाको हक हुनेछ ।

(२) सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको सूचनामा नागरिकको पहुँच हुनेछ ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि नेपालको सार्वभौमसत्ता, अखण्डता, राष्ट्रिय सुरक्षा, सार्वजनिक शान्ति सुव्यवस्था र अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धमा गम्भीर खलल पार्ने वा अपराधको रोकथाम र अनुसन्धानमा प्रत्यक्ष अवरोध पार्ने वा आर्थिक, व्यापारिक, मौद्रिक हित र बौद्धिक सम्पदाको संरक्षणमा गम्भीर आघात पार्ने वा विभिन्न जात,जाति वा सम्प्रदायहरूको बीचको सुसम्बन्धमा खलल गर्ने वा व्यक्तिगत गोपनीयता र व्यक्तिको जीवन, स्वास्थ्य तथा सुरक्षामा खतरा पुऱ्याउने सम्बन्धनशील विषयको सूचना प्रवाह गरिने छैन ।

(४) उपदफा (३) मा उल्लिखित सूचनाले राष्ट्रको अस्तित्वमा खतरा पुग्ने वा सर्वसाधारण नागरिकको हितमा नकारात्मक असर पार्ने वा गम्भीर क्षति वा नोक्सानी पुऱ्याउने स्पष्ट र तत्काल खतरा भएकोमा बाहेक सार्वजनिक निकायले त्यस्तो सूचना प्रवाह गर्ने दायित्वबाट पन्छिन पाउने छैन ।

(५) यस ऐन बमोजिम प्रवाह गर्न मिल्ने र नमिल्ने सूचना एउटै अभिलेखमा वा कुनै सामग्रीमा रहेछ भने सार्वजनिक निकायले प्रवाह गर्न मिल्ने सूचना छुट्याएर दिनुपर्नेछ ।

५. सूचनाको अद्यावधिक अभिलेख र प्रकाशन : (१) सार्वजनिक निकायले आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने विषयको सूचना अद्यावधिक गरी राख्नुपर्नेछ ।

(२) सार्वजनिक निकायले आफ्नो सङ्गठनसँग सम्बन्धित देहाय बमोजिमका विषयहरूको सूचना सूचिकृत गरी अनुक्रमणिका मिलाई यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले छ महिना भित्र अद्यावधिक अभिलेख राखी प्रकाशन गर्नु पर्नेछ, :-

- (क) संगठनको स्वरूप र प्रकृति,
- (ख) संगठनको काम, कर्तव्य र अधिकार,
- (ग) कर्मचारी संख्या र कार्य विवरण,
- (घ) निर्णय गर्ने प्रक्रिया र अधिकारी,
- (ङ) संगठनबाट प्रदान गरिने सेवा,
- (च) सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने दस्तुर र अवधि,
- (छ) सेवा प्रदान गर्ने त्यस्तो सङ्गठनको शाखा र जिम्मेवार अधिकारी,
- (ज) सम्पादन गरेको कामको विवरण,
- (झ) सूचना अधिकृतको नाम र पद,
- (ञ) ऐन, नियम, विनियम, निर्देशिका,
- (ट) खर्च, आम्दानी तथा आर्थिक कारोवार सम्बन्धी अद्यावधिक विवरण,
- (ठ) तोकिए बमोजिमका अन्य विवरण ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको सूचना सार्वजनिक निकायले छ-छ महिनामा अद्यावधिक गरी प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

(४) सार्वजनिक निकायले यो ऐन लागूहुनु भन्दा कम्तीमा वीस वर्ष पहिले देखिका अभिलेख अद्यावधिक गरी राख्नु पर्नेछ ।

६. सार्वजनिक निकायको दायित्व : (१) सार्वजनिक निकायले नागरिकको सुसूचित हुने अधिकारको सम्मान, संरक्षण र प्रचलन गर्नु गराउनु पर्नेछ ।

(२) सर्वसाधारण नागरिकलाई सुसूचित गर्न सार्वजनिक महत्वका सूचना समय समयमा सार्वजनिक गर्नु, प्रकाशन एवं प्रसारण गर्नु गराउनु सार्वजनिक निकायको दायित्व हुनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको सूचना सार्वजनिक गर्दा वा प्रकाशन वा प्रसारण गर्दा सार्वजनिक निकायले आम नागरिकलाई सुसूचित गर्न विभिन्न राष्ट्रिय भाषा एवं आमसञ्चारका विभिन्न माध्यमबाट गर्नेछ ।

(४) सार्वजनिक निकायले सूचनाको हकको प्रभावकारी कार्यान्वयन र प्रचलन गर्न आफ्ना कर्मचारीका लागि उपयुक्त तालिम र प्रशिक्षणको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

७. सूचना अधिकृतको व्यवस्था: (१) सार्वजनिक निकायले आफ्नो कार्यालयमा रहेको सार्वजनिक महत्वको सूचना प्रवाह गर्ने प्रयोजनको निमित्त सूचना अधिकृतको व्यवस्था गर्नेछ ।

(२) सार्वजनिक निकायले सूचना प्रवाह गर्ने प्रयोजनको निमित्त आवश्यकता अनुसार सूचना शाखाको व्यवस्था गर्नसक्नेछ ।

(३) कार्यकारी प्रमुखले आफ्नो कार्यालयमा रहेका सूचनाहरू सूचना अधिकृतलाई उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

८. सूचना अधिकृतको काम, कर्तव्य र अधिकार: सूचना अधिकृतको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) आफ्नो कार्यालयसँग सम्बन्धित सूचनाहरू अद्यावधिक गरी राख्ने,

(ख) कुनै पनि नागरिकले माग गरेको सार्वजनिक महत्वको सूचना उपलब्ध गराउने,

(ग) सूचना अद्यावधिक गरेको, सूचना उपलब्ध गराएको, सूचना दिन इन्कार गरेको वा कारवाहीमा रहेको र कर्मचारीलाई दिएको तालिम जस्ता विषयहरू समावेश गरी आयोग समक्ष वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्ने ।

९. सूचना प्राप्त गर्ने कार्यविधि : (१) यस ऐन अन्तर्गत सूचना प्राप्त गर्न चाहने नागरिकले सो सूचना माग गर्नुको कारण सहित सम्बन्धित सूचना अधिकृत समक्ष निवेदन दिनुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा सूचना अधिकृतले निवेदकलाई माग बमोजिमको सूचना तत्काल उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम कुनै सूचना तत्काल उपलब्ध गराउन नसकिने प्रकृतिको भएमा सोको कारण खोली निवेदकलाई जानकारी दिई निवेदन प्राप्त भएको मितिले बढीमा एक महिनाभित्र त्यस्तो सूचना उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि मानिसको ज्यूज्यानको सुरक्षासँग सम्बन्धित सूचना माग गरेको रहेछ भने त्यस्तो सूचना चौबीस घण्टाभित्र उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

(५) दफा ४ को उपदफा (३) मा उल्लिखित सूचना माग गरेको देखिएमा सूचना अधिकृतले त्यस्तो सूचना उपलब्ध गराउन नसक्ने स्पष्ट आधार र कारण खुलाई निवेदकलाई जानकारी दिनुपर्नेछ ।

(६) उपदफा (१) बमोजिम दिएको निवेदनमा आफ्नो सार्वजनिक निकायसँग सम्बन्धित नरहेको सूचना माग गरेको देखिएमा सूचना अधिकृतले सो निवेदन तत्काल सम्बन्धित सार्वजनिक निकायमा पठाइ सोको जानकारी निवेदकलाई दिनुपर्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा त्यस्तो सार्वजनिक निकायले पनि प्राप्त निवेदन उपर यस दफा बमोजिम कारवाही गर्नुपर्नेछ ।

(८) उपदफा (१) बमोजिम निवेदकले माग गरेको सूचना सम्भव भएसम्म माग गरेको स्वरूपमा नै उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(९) उपदफा (८) बमोजिम माग गरेको स्वरूपमा सूचना उपलब्ध गराउँदा सूचनाको स्रोतको संरक्षणमा प्रतिकूल असर पर्न सक्ने भएमा सोको कारण खोली अर्को उपयुक्त स्वरूपमा सूचना उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

(१०) सार्वजनिक निकायमा रहेको कुनै अभिलेख वा सामाग्रीको अध्ययन वा अवलोकन गर्न कुनै नागरिकले निवेदन दिएमा त्यस्तो सार्वजनिक निकायले तोके बमोजिमको दस्तुर लिई अध्ययन वा अवलोकनको निमित्त मुनासिब समय उपलब्ध गराउनेछ ।

(११) यस दफा बमोजिम सूचना अधिकृतले निवेदकको माग बमोजिम सूचना उपलब्ध नगराएमा वा सूचना दिन इन्कार गरेमा सो उपर चित्त नबुझे निवेदकले त्यसरी सूचना नपाएको वा सूचना दिन इन्कार गरेको मितिले सात दिनभित्र कार्यकारी प्रमुख समक्ष उजूरी गर्न सक्नेछ ।

(१२) उपदफा (११) बमोजिम प्राप्त उजूरीउपर छानवीन गर्दा उजूरी मनासिब देखिएमा उजूरी परेको सात दिनभित्र कार्यकारी प्रमुखले उजूरीकर्ताको माग बमोजिमको सूचना उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(१३) उपदफा (१२) बमोजिम छानविन गर्दा सूचना अधिकृतले बदनियतपूर्वक सूचना नदिएको देखेमा त्यस्तो सूचना अधिकृतलाई कार्यकारी प्रमुखले प्रचलित कानून बमोजिम विभागिय कारवाही गर्नेछ ।

(१४) उपदफा (१२) बमोजिम प्राप्त उजूरीउपर छानवीन गर्दा सूचना दिन नसकिने वा नमिल्ने

देखिएमा कार्यकारी प्रमुखले सोको कारण सहितको जानकारी निवेदकलाई दिनुपर्नेछ ।

(१५) यस दफा बमोजिम कार्यकारी प्रमुखले गरेको निर्णयमा चित्त नबुझे पक्षले निर्णयको जानकारी पाएको मितिले तीस दिनभित्र आयोगसमक्ष पुनरावेदन दिनसक्नेछ ।

(१६) उपदफा (१५) बमोजिम परेको पुनरावेदन उपर आयोगले गरेको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

१०. सूचना वापत लाग्ने दस्तुर : (१) यस ऐन बमोजिम कुनै सूचना माग गर्दा निवेदकले तोकिए बमोजिमको दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको दस्तुर सूचना उपलब्ध गराउँदा लाग्ने लागतको आधारमा तोकिएको

(३) उपदफा (२) बमोजिम तोकिएको दस्तुर लागतभन्दा बढी हुने गरी तोकेको भनी मर्का पर्ने पक्षले आयोगसमक्ष निवेदन दिनसक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम परेको निवेदन उपर कारवाही गर्दा लागतभन्दा बढी दस्तुर तोकेको देखेमा आयोगले त्यस्तो दस्तुर पुनरावलोकन गर्न आदेश दिनसक्नेछ ।

(५) कार्यकारी प्रमुखले गरेको निर्णय उपर आयोगमा परेको पुनरावेदनमा आयोगले पुनरावेदकलाई सूचना दिनुपर्ने गरी आदेश गरेको अवस्थामा सार्वजनिक निकायले त्यस्तो सूचना पुनरावेदकलाई निशुल्क उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

परिच्छेद- ३

आयोगको गठन तथा काम, कर्तव्य र अधिकार

११. आयोगको गठन: (१) सूचनाको हकको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रचलनका निमित्त एक स्वतन्त्र राष्ट्रिय सूचना आयोगको गठन हुनेछ, जसमा एक प्रमुख सूचना आयुक्त र आवश्यकतानुसार बढीमा चार जनासम्म सूचना आयुक्तहरू रहनेछन् ।

(२) आयोगका प्रमुख सूचना आयुक्त र सूचना आयुक्तको नियुक्तिका लागि नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्न प्रधानमन्त्री अध्यक्ष तथा सभामुख र सूचना तथा सञ्चार मन्त्री सदस्य रहेको सिफारिस समिति रहनेछ । सो समितिले नियुक्तिको सिफारिस गर्दा समावेशी सिद्धान्तको अनुशरण गर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम नियुक्तिको सिफारिस गर्दा अपनाउने कार्यविधि सिफारिस समितिले आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

१२. योग्यता:आयोगको प्रमुख सूचना आयुक्त वा सूचना आयुक्तको पदमा नियुक्ति हुनका लागि देहाय बमोजिमको योग्यता पुगेको व्यक्ति हुनुपर्नेछ:-

(क) नेपाली नागरिक,

(ख) नेपाल सरकारद्वारा मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालयबाट स्नातकोपाधि प्राप्त गरेको ,

(ग) आमसञ्चार,कानून न्याय,सार्वजनिक प्रशासन,सूचना प्रविधि वा व्यवस्थापनका क्षेत्रमा कम्तिमा पन्ध्र वर्ष काम गरी अनुभव र ख्याती प्राप्त गरेको ,

(घ) प्रचलित कुनै कानूनद्वारा नियुक्तिको लागि अयोग्य नभएको ।

१३. पदावधि: (१) आयोगका प्रमुख सूचना आयुक्त र सूचना आयुक्तहरूको पदावधि नियुक्त भएको मितिले पाँच वर्षको हुनेछ ।

(२) आयोगको प्रमुख सूचना आयुक्त र सूचना आयुक्तहरूको पदावधि समाप्त हुनु भन्दा एक महिना अगाडि नै दफा ११ को उपदफा (२) बमोजिमको सिफारिस समितिले नयाँ नियुक्तिको लागि सिफारिस गर्नुपर्नेछ ।

१४. पद रिक्तता: देहायको अवस्थामा आयोगका प्रमुख सूचना आयुक्त र सूचना आयुक्तहरूको पद रिक्त भएको मानिनेछ:-

- (क) निजको मृत्यु भएमा,
- (ख) निजको पैंसठ्ठी वर्ष उमेर पूरा भएमा,
- (ग) प्रमुख सूचना आयुक्तले प्रधानमन्त्रीसमक्ष र सूचना आयुक्तले प्रमुख सूचना आयुक्तसमक्ष दिएको राजीनामा स्वीकृत भएमा ,
- (घ) निजको पदावधि पूरा भएमा वा निज आफ्नो पदमा नरहेमा,
- (ङ) नैतिक पतन देखिने कुनै फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट कसुरदार ठहरिएमा ।

१५. पदबाट हटाउन सक्ने: प्रतिनिधि सभाको सूचना तथा सञ्चारसँग सम्बन्धित समितिको सम्पूर्ण सदस्य संख्याको कम्तीमा दुई तिहाइ सदस्य उपस्थित भई बसेको बैठकको दुई तिहाइ बहुमतबाट कार्यक्षमताको अभाव वा खराब आचरण भएको वा इमान्दारीपूर्वक आफ्नो पदीय कर्तव्यको पालना नगरेको आधारमा पदमा रहिरहनु उपयुक्त छैन भनी निर्णय भएको प्रस्ताव प्रतिनिधि सभाको बैठकबाट पारित भएमा त्यस्तो प्रमुख सूचना आयुक्त वा सूचना आयुक्त पदबाट हटनेछ ।

तर त्यस्तो आरोप लागेको प्रमुख सूचना आयुक्त वा सूचना आयुक्तलाई आफ्नो सफाई पेश गर्न मनासिब माफिकको मौकाबाट वञ्चित गरिने छैन ।

१६. सेवा शर्त सम्बन्धी व्यवस्था: आयोगका प्रमुख सूचना आयुक्त र सूचना आयुक्तले क्रमशः संवैधानिक निकायका प्रमुख र सदस्यले पाए सरहको पारिश्रमिक र अन्य सुविधा पाउनेछन् ।

१७. शपथ: आयोगका प्रमुख सूचना आयुक्तले प्रधानमन्त्री समक्ष र सूचना आयुक्तले प्रमुख सूचना आयुक्त समक्ष अनुसूची- १ बमोजिमको ढाँचामा शपथ ग्रहण गर्नु पर्नेछ ।

१८. आयोगको कार्यालय र कर्मचारी सम्बन्धी व्यवस्था: (१) आयोगको केन्द्रीय कार्यालय काठमाडौं उपत्यकामा रहनेछ र आवश्यकता अनुसार आयोगले नेपालका विभिन्न भागहरूमा कार्यालयहरू खोल्न सक्नेछ ।

(२) आयोगले आफ्नो कार्य सम्पादन गर्न आवश्यक पर्ने कर्मचारीहरू तोकिएको कार्यविधि अपनाई नियुक्ति गर्नसक्नेछ ।

(३) आयोगले उपदफा (२) बमोजिम कर्मचारीको नियुक्ति नगरेसम्म नेपाल सरकारले आवश्यक कर्मचारी उपलब्ध गराउनेछ ।

१९. आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐनमा अन्यत्र उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारको अतिरिक्त आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) सार्वजनिक निकायले सूचना नदिएको, सूचना दिन अनावश्यक ढिलाई गरेको, अपूर्ण वा गलत सूचना दिएको वा सरोकारवाला होइन भनी सूचना नदिएको सम्बन्धमा पुनरावेदन सुन्ने,
- (ख) सार्वजनिक निकाय वा कार्यकारी प्रमुखलाई देहाय बमोजिमका आदेश गर्नसक्ने:-

- (१) सार्वजनिक महत्वका अभिलेखहरू सूचिकृत गरी अनुक्रमणिका मिलाई राख्न,
 - (२) सार्वजनिक महत्वको सूचना आम जनताको जानकारीको लागि सार्वजनिक गर्न,
 - (३) समय किटान गरी निवेदकले माग गरेको सूचना दिन,
 - (४) सूचना नदिएको वा गलत वा आंशिक सूचना दिएको कारण कुनै व्यक्तिलाई हानी नोक्सानी भएमा पीडितलाई मनासिव क्षतिपूर्ति भराउन,
 - (५) सार्वजनिक निकायले सूचनाको हक सम्बन्धमा गर्नुपर्ने दायित्व वहन गराउन,
 - (६) सूचनाको हकको संरक्षण,संवर्द्धन र प्रचलन गर्न अन्य उपयुक्त आदेश दिन ।
- (ग) आफ्नो अधिकारक्षेत्र प्रयोग गर्ने सम्बन्धमा कार्यविधि निर्धारण गर्ने ।
- (घ) आफू समक्ष परेको उजूरी वा पुनरावेदन निरर्थक किसिमको देखेमा त्यस्तो उजूरी वा पुनरावेदन तामेलीमा राख्ने वा खारेज गर्ने,
- (ङ) आफू समक्ष पर्न आएका उजूरी र पुनरावेदन किनारा गर्ने सम्बन्धमा सार्वजनिक निकायका कुनै पदाधिकारी वा व्यक्तिलाई उपस्थित गराउने, साक्षी प्रमाण बुझ्ने तथा बकपत्र गराउने, लिखत कागजात पेश गराउने, सरकारी वा सार्वजनिक निकायबाट कुनै लिखत वा त्यसको नक्कल माग्ने जस्ता अदालतलाई भए सरहको अधिकार प्रयोग गर्ने,
- (च) नेपाल सरकार लगायत सूचना तथा सञ्चारसँग सम्बन्धित विभिन्न निकायहरूलाई सूचनाको हकको संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि आवश्यक सुझाव दिने वा सिफारिश गर्ने ।
- (छ) सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको कुनै अभिलेख वा सामाग्रीको अध्ययन, अवलोकन र अनुगमन गर्ने,
- (ज) चल अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्ने, उपभोग गर्ने, बेचबिखन गर्ने वा अन्य कुनै किसिमले व्यवस्था गर्ने ।

२०. उजूरी वा पुनरावेदनको निर्णय गर्नुपर्ने अवधि: आयोगले आफू समक्ष परेको उजूरी वा पुनरावेदनमा आवश्यक कारवाही गरी साठी दिनभित्र निर्णय गरीसक्नुपर्नेछ ।

२१. अधिकार प्रत्यायोजन: आयोगले आफ्ना काम, कर्तव्य र अधिकार मध्ये कुनै काम, कर्तव्य र अधिकार प्रमुख सूचना आयुक्त, सूचना आयुक्त वा कुनै निकाय वा अधिकारीलाई तोकिएको शर्तको अधिनमा रही प्रयोग तथा पालना गर्न पाउने गरी प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

२२. वार्षिक प्रतिवेदन: प्रत्येक वर्ष आयोगले आफूले गरेका काम कारवाहीको वार्षिक प्रतिवेदन प्रतिनिधिसभामा प्रस्तुत गर्नेछ । त्यस्तो प्रतिवेदन सर्वसाधारणको जानकारीको लागि सार्वजनिक रूपमा प्रकाशित गरिनेछ ।

२३. आयोगको खर्च: (१) आयोगलाई आवश्यक पर्ने खर्च नेपाल सरकारले व्यवस्था गर्नेछ ।

(२) आयोगले आफूलाई आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत अन्य क्षेत्रबाट पनि प्राप्त गर्नसक्नेछ ।

२४. नेपाल सरकारसँग सम्पर्क: आयोगले नेपाल सरकारसँग सम्पर्क राख्दा सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय मार्फत राख्नुपर्नेछ ।

२५. आयोगलाई सहयोग गर्नु पर्ने: सार्वजनिक निकायले आयोगको काम कारवाहीमा आवश्यक सहयोग गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद-४

दण्डसजाय र क्षतिपूर्ति

२६. दण्ड सजाय: (१) कार्यकारी प्रमुखले मनासिव कारण विना सूचना नदिएको, सूचना दिन इन्कार गरेको वा गलत सूचना दिएको वा सूचना नष्ट गरेको देखेमा आयोगले त्यस्तो कार्यकारी प्रमुखलाई पच्चीस हजार रुपैयासम्म जरिवाना गरी त्यस्तो कार्यकारी प्रमुख विभागिय कारवाही हुने पदमा रहेछ भने विभागीय सजायको लागि पनि सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउन सक्नेछ ।

(२) आयोगले उपदफा (१) बमोजिम विभागीय कारवाहीको निमित्त सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाएकोमा सो निकायको अधिकार प्राप्त अधिकारीले तीन महिनाभित्र कारवाही गरी सोको जानकारी आयोगलाई दिनु पर्नेछ ।

(३) सार्वजनिक निकायबाट जुन प्रयोजनको निमित्त निवेदकले सूचना प्राप्त गरेको हो सोही प्रयोजनको निमित्त सूचना प्रयोग नगरी दुरुपयोग गरेको भनी सम्बन्धित निकायले आयोगमा उजुर गरेमा आयोगले त्यस्तो पक्षलाई सूचना दुरुपयोगको गाम्भीर्यता हेरी बढीमा पच्चीस हजार रुपैयासम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

(४) आयोगले गरेको निर्णय वा आदेश पालना नगर्ने पक्षलाई आयोगले दशहजार रुपैयासम्म जरिवाना गर्नसक्नेछ ।

२७. क्षतिपूर्तिको निर्धारण (१) आयोगले दफा १९ को देहाय खण्ड (ख) को (४) बमोजिम पीडितलाई क्षतिपूर्ति भराउँदा पीडितलाई पुगेको हानी नोक्सानीको प्रकृति र गाम्भीर्यता तथा असर र मात्रा जस्ता आधारमा क्षतिपूर्तिको रकम निर्धारण गर्नेछ ।

(२) आयोगले क्षतिपूर्तिको रकम निर्धारणका सम्बन्धमा उपदफा (१) का अतिरिक्त अन्य उपयुक्त आधार र मापदण्ड निर्धारण गर्नसक्नेछ ।

परिच्छेद- ५

विविध

२८. लिखतको वर्गीकरण सम्बन्धी व्यवस्था: (१) सरकारी कार्यालयमा रहेका दफा ४ को उपदफा (३) सँग सम्बन्धित अभिलेख, लिखत वा सूचनाको संरक्षणका लागि नेपाल सरकारले लिखतको वर्गीकरण गर्न नेपाल

सरकारका मुख्य सचिव, सम्बन्धित मन्त्रालयका सचिव र सम्बन्धित कार्यालयका प्रमुख रहेको एक समिति गठन गर्नेछ ।

२) उपदफा (१) अन्तर्गतको समितिले दफा (४) को उपदफा (३) बमोजिमको सूचनाको संरक्षण गर्न कुन अभिलेख, लिखत वा सूचना कतिवर्षसम्म गोप्य रहनु पर्ने हो सो को अवधि र संरक्षण गर्ने तरिका समेत निश्चित मापदण्डका आधारमा निर्धारण गरी वर्गीकरण गरिएको अभिलेख, लिखत वा सूचनाको जानकारी आयोगलाई दिनुपर्नेछ ।

३) उपदफा (२) बमोजिमको वर्गीकरणमा चित्त नबुझि कुनै सरोकारवालाले त्यस्तो अभिलेख, लिखत वा सूचना सार्वजनिक हुनुपर्ने भनी आयोगमा पुनरावलोकनको लागि निवेदन दिन सक्नेछ ।

४) उपदफा (३) बमोजिम परेको निवेदन उपर आयोगले पुनरावलोकन गर्दा सो सूचना गोप्य राख्नु पर्ने नदेखिएमा सार्वजनिक गर्न आदेश दिनेछ ।

५) दफा (४) को उपदफा (३) सँग सम्बन्धित सूचनाका अभिलेखहरु बढीमा ३० वर्ष को अवधिसम्म मात्र गोप्य राख्न सकिनेछ ।

२९. सूचनादाताको संरक्षण: (१) सार्वजनिक निकायमा भएको वा भैरहेको अनियमितता वा भ्रष्टाचार वा प्रचलित कानून बमोजिम अपराध मानिने कुनै कार्यलाई खुला गर्न त्यस्तो सूचना सार्वजनिक गर्नु सम्बन्धित सार्वजनिक निकायका कर्मचारीको दायित्व हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सूचना दिने सूचनादाताको पहिचान गोप्य राख्नु सूचना प्राप्तकर्ताको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम सूचना दिएको कारणले त्यस्तो सूचनादातालाई पदबाट मुक्त गर्न वा कुनै किसिमको कानूनी दायित्व वहन गराउने गरी सजाय गरिने वा हानी नोक्सान पुऱ्याउन पाइने छैन ।

(४) उपदफा (३) विपरित हुने गरी सूचना दातालाई सजाय गरेमा वा हानी नोक्सानी पुऱ्याएमा सूचनादाताले सो निर्णय बदर गराउन क्षतिपूर्तिको मागसहितको उजुरी आयोगमा गर्नसक्नेछ ।

(५) आयोगले उपदफा (४) बमोजिम परेको उजुरीमा आयोगले जाँचबुझ गर्दा सूचना दातालाई पदमुक्त गरेको भए त्यस्तो निर्णय बदर गर्न र सूचनादातालाई कुनै नोक्सानी पुगेको रहेछ भने क्षतिपूर्ति भराउन समेत आदेश दिनसक्नेछ ।

३०. सूचना सच्याउने कार्यविधि: (१) कुनै व्यक्तिलाई सार्वजनिक निकायमा रहेको कुनै विषयको सूचना गलत छ भन्ने लागेमा त्यसको प्रमाण सहित सूचना सच्याउनको लागि सम्बन्धित कार्यकारी प्रमुख समक्ष निवेदन दिनसक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको निवेदन प्राप्त भएमा कार्यकारी प्रमुखले सो सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गर्दा त्यस्तो निकायमा रहेको सूचना गलत देखिएमा सात दिनभित्र सच्याई र सच्याउनु नपर्ने भएमा कारण खोली सोको जानकारी निवेदकलाई दिनुपर्नेछ ।

३१. सार्वजनिक निकायमा रहेका व्यक्तिगत प्रकृतिका सूचनाको संरक्षक सम्बन्धी व्यवस्था : (१)

सार्वजनिक निकायले आफू समक्ष रहेका व्यक्तिगत प्रकृतिका सूचनाहरू अनाधिकृत प्रकाशन र प्रसारण नहुने गरी संरक्षण गरीराख्नु पर्नेछ ।

(२) सार्वजनिक निकायमा रहेका व्यक्तिगत सूचनाहरू देहायको अवस्थामा बाहेक सम्बन्धित व्यक्तिको लिखित सहमति बिना प्रयोग गर्न हुँदैन:-

(क) कुनै व्यक्तिको जीवन वा सर्वसाधारणको स्वास्थ्य वा सुरक्षामा रहेको गम्भीर खतराको निवारण गर्ने सम्बन्धमा,

(ख) प्रचलित कानून बमोजिम प्रकट गर्नुपर्ने विषय भएमा,

(ग) भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्ने सम्बन्धमा ।

३२. व्यक्तिगत सूचना उपलब्ध गराउने: (१) कुनै सरोकारवाला व्यक्तिले सार्वजनिक निकायमा रहेका आफूसँग

सम्बन्धित विषयको सूचना माग गरेमा निजलाई सो सूचना उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(२) सूचनाको लागि निवेदन दिने र सूचना प्राप्त गर्ने कार्यविधि दफा ९ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

३३. यसै ऐन बमोजिम हुने: यस ऐनमा लेखिए जति कुरामा यसै ऐन बमोजिम र अरुमा प्रचलित कानून बमोजिम

हुनेछ ।

३४. नियम बनाउने अधिकार: यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकारले आवश्यक नियम बनाउन

सक्नेछ ।

अनुसूची-१

(दफा १७ सँग सम्बन्धित)

शपथ

नेपालको संविधान र कानून प्रति निष्ठावान रही आफूले ग्रहण गरेको प्रमुख सूचना आयुक्त / सूचना आयुक्त पदको जिम्मेवारी र कर्तव्य कसैको डर, मोलाहिजा, पक्षपात, द्वेष वा लोभमा नपरी इमान्दारीसाथ पालना गर्नेछु र नागरिकको सुसूचित हुने हकको सम्मान गर्दै सूचनाको हक सम्बन्धी कानूनको प्रभावकारी प्रचलन र कार्यान्वयन गर्न क्रियाशील रहनेछु भनी मईश्वरलाई साक्षी राखी / सत्य निष्ठापूर्वक शपथ लिन्छु ।

मिति:-

हस्ताक्षर

(१) सरकारी कार्यालयमा रहेका लिखतहरूको सूचनामा नागरिकको पहुँच सुनिश्चित गर्न त्यस्तो लिखत सूचनाको हक अन्तर्गत नागरिकले प्राप्त गर्न सक्ने प्रकृतिको हो होइन भनी दफा ४ को उपदफा (३) बमोजिम लिखतको वर्गीकरणका लागि नेपाल सरकारका मुख्य सचिव, सम्बन्धित मन्त्रालयका सचिव र नेपाल सरकारले तोकेका अन्य व्यक्ति समेत रहेको एक समिति रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिले लिखतको विषयवस्तुहेरी त्यसले राष्ट्रिय अस्तित्वमा खलल पुऱ्याउने वा सर्वसाधारण नागरिकको हितमा पार्ने असर र प्रभाव समेतको आधारमा वस्तुनिष्ठ मापदण्ड तयार गरी दफा ४ को अधीनमा गोप्य राख्नुपर्ने प्रकृतिको हो होइन सोको आधारमा वर्गीकरण गर्नुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यस ऐन अन्तर्गत नागरिकलाई प्राप्त सूचनाको हकलाई संकुचन गर्ने, नागरिकको सुसूचित हुने हकमा बन्देज लगाउने वा सूचनामा नागरिकको पहुँचमा रोक लगाउने गरी लिखतको वर्गीकरण गर्नसक्ने छैन ।

(४) यस दफा बमोजिम दिएको लिखतको वर्गीकरण गरेको कुरा आयोगलाई जानकारी दिनुपर्नेछ ।

(५) उपदफा (३) विपरीत हुने गरी लिखतको वर्गीकरण गरेको देखिएमा आयोगले पुनरावलोकन गर्न सक्नेछ ।